

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 12 Mayıs – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

BİR İDEOLOJİ OLARAK “MİLLİYETÇİLİK”

Dr.Köksal ŞAHİN

Sakarya Üniversitesi

İ.İ.B.F. Kamu Yönetimi Bölümü

ksahin@sakarya.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın problemi XIX. ve XX. yüzyıllara damgasını vuran milliyetçiliğin hızlanan küreselleşmeyle birlikte sorgulanan bir ideoloji haline gelmiş olmasıdır. Milliyetçiliğin ideolojik anlamda ne gibi esasları olduğu sorusu üzerine bina edilen araştırmada milliyetçi esasların günümüz şartlarında geçerli olup olmadığı hususuna da değinilmektedir. Verilerin yorumlanması neticesinde milliyetçiliğin; ulus esaslı sosyal ve siyasi örgütlenme (ulus devlet anlayışı), milli egemenlik, milli kimlik, ülkesel, idari, siyasi bütünlük ve ülkedeki ekonomik kaynaklara tam olarak hâkim olabilme gibi esasları olduğu; bu esaslardan kaynaklanan toplumsal ve siyasi kurumların küreselleşme şartlarında da varlığını ve önemini koruduğu gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Milliyetçilik, Modernleşme, Ulus

ABSTRACT

This study discusses that nationalism that was predominant in the 19th and 20th centuries has become a questionable ideology in the process of fast-growing globalization. The research focuses on ideological principles of nationalism as well as whether these principles are applicable to today's circumstances. When data was interpreted, it was concluded that nationalism has principles such as nation-based social and political organization (national state approach); national sovereignty; national identity; integrity in terms of country, administration and politics; and total control over economic resources in the country. Another conclusion is that social and political institutions that stem from those principles are still important and continue to exist in the circumstances that globalization creates.

KEY WORDS

Nationalism, Modernization, Nation

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 12

Mayıs – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

GİRİŞ

Milliyetçilik, milli hisse dayalı duygu, davranış tarzı ve tutumlar anlamında oldukça eskilere götürülebilse de; bir ideoloji veya siyasi hareket olarak modern dönemlere ait bir olgudur. Bu haliyle milliyetçiliğin, son iki asır zarfında dünyanın ulus esaslı olarak düzen kazanmasında, bir siyasi örgütlenme biçimi olarak ulus-devlet modelinin ortaya çıkıp evrenselleşmesinde ve yaşanan uluslaşma süreçlerinde başrolü oynadığı söylenebilir.

XX. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte milliyetçiliğin ve ulus esaslı dünya düzeninin bir tartışma konusu haline geldiği görülmektedir. Bu evre ulus devlet modelinin işlevsel ve felsefi olarak yetersizleştiği, yeni dünya şartlarında milliyetçiliğin gerek his gerekse ideoloji olarak marjinalleşeceği yönündeki yaklaşımların sıklıkla gündeme geldiği bir dönem olmuştur. Bu yaklaşımı savunanlara göre sanayi toplumunun bilgi toplumuna dönüşmesi ve milli sınırların önem kaybetmesi insanlığın ulus devlet ve milliyetçiliğin olmadığı yeni bir uygarlık aşamasına geldiğini göstermektedir. Modernite (sanayi toplumu) şartlarına hitap eden ulus, milliyetçilik, ulus devlet, milli kimlik, milli ekonomi hatta milli çıkar gibi kavram ve uygulamalar geçerliliklerini kaybettikleri gibi dünyanın barış ve istikrarı için birer tehdit unsuru haline gelmişlerdir (Şahin, 2007:10,11). Bu minvaldeki yaklaşımların toplumsal ve siyasi yapılanma açısından XVIII. asrın sonlarından bu yana hâkim ideoloji olduğu söylenebilecek milliyetçiliği sarstığı kabul edilmelidir. Açıkçası, eşanlı olarak yaşanan teknolojik gelişmelerin zaman ve mekân sıkışması oluşturarak dünyayı küçültmesi, Neo-liberalizm ve post modernitedeki yükseliş, gelişmiş batılı ülkelerin serbest piyasa anlayışına dönüşü, doğu bloğunun çöküşüyle kutupsuz bir dünyanın boy göstermesi gibi süreçler milli sınırların önemsizleştiği savlarını güçlendirirken milliyetçiliği de adeta bir hedef tahtası haline getirmiştir.

XXI. yüzyılın başlarında ortaya çıkan manzara ise doksanlı yılların bu popüler öngörülerinden oldukça farklıdır. Yaşanan yoğun sosyal ve siyasi gelişmeler nedeniyle hengâmeyi andıran, bir geçiş süreci sonunda değişen şartlara rağmen milliyetçiliğin popülerliğini ve geçerliliğini sürdürdüğü görülmüştür. Son on sene zarfında Dünyanın dört bir yanında milliyetçi hareket, duygu ve tutumlar hızla yükselmiş, milli kimlik, milli egemenlik, ülkesel bütünlük gibi milliyetçi esas ve uygulamalar en geçerli siyasi ve sosyal kurumsallaşmalar olarak -bir evrim, bir yeniden yapılanma yaşanmakla birlikte- varlığını ve önemini korumuştur. Ayrıca giderek yayılan, ekonomik ve siyasi liberalizmi törpüleme arayışları neticesinde yıldızı parlayan başlıca uygulamalar milliyetçi prensiplere dayalı politikalar olmuştur. En önemlisi ise, milliyetçiliğin devlet şeklinde kristalleşmesi denilebilecek olan ulus devlet modelinin yerini alabilecek bir devlet biçimi belirmediği gibi ulus devlet yeni bir formla egemenliğini perçinlemektedir.

İşte bu makaleyle amaçlanan modern dönemlere damgasını vurduğu gibi “yüksek modernite”, “post modernite”, “bilgi çağı” vb. kavramlarla ifade edilen küreselleşme şartlarında da önemini koruyacağı anlaşılan milliyetçi ideolojinin temel prensiplerini ortaya koyabilmektir. Makalenin sonuç bölümünde ise “Acaba bu esaslar günümüz şartlarına gerçekten hitap etmiyor mu?” sorusundan hareketle milliyetçi prensiplerin günümüz şartlarındaki durumu değerlendirilmeye çalışılmış, küreselleşme-milliyetçilik etkileşimi ortaya konulmak istenmiştir. Bu analizlerin yapılması ve konunun rahat bir şekilde kavranabilmesi ilk olarak tarihsel süreçte milliyetçi ideolojinin ortaya çıkış şartlarından (modernleşmeden) ve milliyetçiliğin düşünsel temellerinden bahsetmeyi gerektirmiştir.

1. MİLLİYETÇİLİĞİN BİR İDEOLOJİ OLARAK DOĞUŞU

Milliyetçilik bir ideoloji olarak “Sanayi Devrimi”nden sonra Batı Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimini gerçekleştiren ülkelerde, XV. yüzyıldan beri yaşanmakta olan toplumsal değişme süreci (modernleşme) hızlanmış, oluşan yeni kolektif ihtiyaçlar neticesinde sosyal ve siyasi alanda ön plana çıkan başlıca ideoloji milliyetçilik olmuştur (Smith, 2001: 46, 47).

Avrupa’da XV. ve XIX. yüzyıllar arasında, geleneksel toplum yapısının nihayetlenmesiyle sonuçlanan bir süreç yaşanmıştır. “Modernleşme” olarak ifade edilen bu süreçte -bilhassa sanayi devriminin etkisiyle- önemli toplumsal değişimler gerçekleşmiş; sosyal hayatta bilgi ve ticaretin önem kazanmasıyla toplumsal yapıda; tarıma dayalıktan kentliliğe, kapalı ekonomiden geniş alan (ülkesel) ekonomisine, homojenlikten uzak sınıf esaslı “topluluk”¹ görünümünden, güçlü milli bütünlüğe doğru bir değişim gerçekleşmiştir (Oppenheimer, 1997: 138-140).

Toplumsal yapı ve ilişkilerdeki bu denli dönüşümlerin tabii bir neticesi olarak yeni sosyo-politik ihtiyaç ve reçeteler gündeme gelmektedir. Modernleşen Avrupa’da kendini hissettiren başlıca kolektif ihtiyaç olarak toplumda geleneksel anlamda süregelen bütünlüğün bozulup parçalanmasıyla su yüzüne çıkan “bütünleşme ihtiyacı” gösterilebilir. Yerel ve geleneksel ortamlarından kopan insanların farklı mekânlarda bambaşka bir yaşam tarzıyla hayat mücadelesine girişmesi, kentleşmenin etkisiyle geleneksel grup aidiyetlerinin ve mevcut bütünleştirici değerlerin yavaş yavaş silinmesi toplumsal anlamda bir bütünleşme krizine yol açmış, yeni bütünleştirici kimlik ve duygular önemli bir ihtiyaç olarak kendini göstermiştir (Hekimoğlu, 1989: 136; Eraydın, 1998: 264). Bu arada yaşanan hızlı değişim karşısında, mevcut siyasi ve idari yapılanma da yetersiz kalmaya başlamış, yeni oluşan toplumsal yapı, iyi organize olmuş, otoritesi tartışılmayan *merkezi bir hükümeti* de gerektirmiştir (Hekimoğlu, 1989: 133,137).

Modernleşmeyle birlikte geleneksel dönemde normal karşılanan toplumsal eşitsizliklerin de ortadan kaldırılması gereken bir mesele haline geldiği görülmektedir. Bu değişimin temelinde; refahta, okuryazarlıkta, sanayileşmede ve kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerin yattığı söylenebilir. Ekonomik ve kültürel donanımları sürekli artan ve o güne kadar siyaset dışında kalmış olan toplumsal kesimler siyasal sisteme girme ve nitelikli kamu hizmeti talep etme düzeyine gelmişlerdir (Huntington, 1966: 58). Yeni katılım talepleri karşısında mevcut siyasi kurumların yetersiz kalışı ve sorun haline gelen toplumsal eşitsizliklere, eşanlı yaşanan; dini esasların toplumsal hayatta önem kaybetmesi sürecinin de eklenmesiyle siyasal sistemde önemli bir meşruiyet boşluğu oluşmuş, nihayetinde modernleşen toplumlar bir “*demokratlaşma ve yeni meşruiyet kaynağı bulma ihtiyacı*” ile de baş başa kalmıştır (Huntington, 1966: 57, 58; Habermas, 2002: 19).

Toplumsal yapı ve zihniyetteki değişme doğal olarak siyasi alanda da etkisini göstermiş, modern toplumun ihtiyaçları doğrultusunda yeni siyasi kurumlar ve ideolojik yaklaşımlar gelişmeye

¹ Avrupa’daki ortaçağ krallıklarının her biri çeşitli dillere, geleneklere sahip topluluklardan oluşan ve dağınık bölgeleri kapsayan devletler şeklindedir.

başlamıştır. Modernleşme ile ortaya çıkan kurumsal ihtiyaçlara genel itibariyle milliyetçi prensipler doğrultusunda çözüm üretildiği söylenebilir (Öğün, 2000; Şahin, 2007). Toplumsal ve siyasi yapılanma ulus esaslı olarak oluşurken bütünleşmenin sağlanması noktasında milliyetçiliğin, siyasal örgüt ve usullerin kurumsallaşmasında da milliyetçilik ve demokrasinin devreye girmesiyle nihai sistem olarak ulus-devlet modeli ortaya çıkmıştır. Modernitenin devlet biçimi olarak kurumsallaşan ulus-devlet (Coşkun, 1997: 175; Giddens ve Pierson, 2001: 83) modernitenin ihtiyaçları olan aidiyet, entegrasyon, müştereklik ve biz olmaya milliyetçiliğe dayalı güçlü bir motivasyonla cevap verebilirken, demokratlaşma ve yeni meşruiyet kaynağı bulma ihtiyacını da karar alma ve icra süreçlerinde halka yer vererek gidermeyi başarmıştır. Bir siyasi yapılanma biçimi olarak ulus-devlet modelinin; milli egemenlik ve milli kimlik gibi “**temel unsurları**” ile; ülkesel bütünlük, siyasi bütünlük ve idari bütünlük gibi “**yapısal özelliklerine**” bakıldığında, tamamının milliyetçi ideolojinin siyasi yapılanmaya yansımaları olduğu fark edilecektir (Şahin, 2007: 123-131).

2. MİLLİYETÇİLİĞİN DÜŞÜNSEL TEMELLERİ

Milliyetçi ideolojinin düşünsel manada ilk izlerini, aydınlanmanın halka yakın bir yorumu olarak ifade edilebilecek “Neo-Klasik” akımda görmek mümkündür. Fransız ihtilalinin hazırlayıcısı olduğu söylenebilecek olan Neo-Klasizm de, aydınlanma düşüncesinin iyi tabiat ve iyi insan yaklaşımlarıyla yine bu düşüncenin bir ürünü olan doğal haklar öğretisinin halkın anlayabileceği bir şekilde yeniden yorumlanmaya çalışıldığı görülmektedir (Öğün, 2000: 3, 4).

XVIII. yüzyıl ortalarında Fransa’da ortaya çıkan bu düşünce akımında; “yurt” kavramının ön plana çıkarılışı, yurttan yaşayan topluluğun üyeleri arasında “politik eşitlik” düşüncesi, egemenliğin kaynağı olarak “halk” ın işaret edilmesi, ülkesel bütünlüğe verilen önem ve bu bütünlüğü sağlayacak *güçlü ve etkin bir devlet fikri* ana temalar olarak göze çarpmaktadır. Neo-Klasik eserlerde karşılaşılan figürlerin başında ise; Eski Yunan’da yurtlarına bağlılıkları ve yurtlarını kutsallaştırmaları ile tanınan İspartalılar gelmekte, gerçek mutluluk politik eşitlikle özdeşleştirilmekte, yurdu kuşatarak politik eşitliği gerçekleştirecek güçlü bir devlet fikri sıklıkla işlenmektedir. Neo-klasiklere göre, devletin temel görevi, insanların gönlünde yurdu ve eşitliği yüceleştirip, bu kavramlara ve kendisine güçlü bir aidiyet bağı geliştirebilmektir (Öğün, 2000: 3-5).

Her ne kadar milliyetçi ideolojinin nüvelerini içerse de Neo-Klasizmin, evrenselci temelde bir düşünce ekolü olduğu belirtilmelidir. Oysaki milliyetçilik evrensellelikle bağların tam olarak kopartılmasıyla hız kazanabilecek bir ideolojidir ve bunu gerçekleştiren düşünce akımı da on dokuzuncu yüzyılla birlikte gelişen “Romantizm” olmuştur.

Akıldan ziyade vicdan ve özellikle de duyguları önemseyen bir entelektüel yaklaşım olan romantizm de, öncelik aydınlanma da olduğu gibi “akıl” da değil “duygu” dadır (Timur, 2002: 77, 78). Evvela birey kapsamında dillendirilen Romantizmin² zamanla gelişen kolektif yorumu milliyetçi ideolojiye hız kazandıran öğeleri de içermektedir. Romantizmin kolektif yorumlanması, duygu yoğun içeriğiyle

² Bireyi ve bireyin duygularını esas alarak gelişen ilk romantik dalganın anarşist bir karakterde olduğu ve pek rağbet görmediği belirtilmelidir. Daha sonraları gelişen, duygu ve coşkunluğu toplumsal anlamda ele alarak, bireyselliği ikinci plana atan romantizmin kolektif yorumu asıl manada romantik dalgayı oluşturmuştur. İşte bu romantik dalga tüm Avrupa’da taraftar bulan, filizlenmeye başlayan milliyetçilik akımını da körükleyen düşünsel gelişme olmuştur (Öğün, 2000: 8).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 12

Mayıs – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Neo-Klasizmdaki ana unsurları “çekirdek etni”³ lerin temel değerleri ile yoğurmaya başlamış, sözgelimi Neo-Klasizmdaki halk “ulusa”, yurt “vatana dönüşmüştür. Bu noktada, kolektif romantizmin bireysel mutluluğu ulusla özdeşleşmeye bağladığını da belirtmekte fayda vardır (Öğün, 2000: 5, 28).

Toplumsal hayat ve bürokraside sayı ve etkinlikleri giderek artan aydınlar, on dokuzuncu yüzyıl boyunca ağırlıklı olarak kolektif romantizm ve milliyetçiliğin etkisinde kalmışlardır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinde milliyetçiliğin kalbi üniversitelerde atmış, başta tarihçiler olmak üzere antropolog ve edebiyatçılar milliyetçiliğin gelişmesinde ve ulus oluşumlarında başrolü oynamışlardır (Smith, 2002a: 205–208). Romantizmin ve gelişen tarih çalışmalarının milliyetçiliğe yönelik entelektüel ilgiyi giderek arttırdığı XIX. yüzyılın ikinci yarısı boyunca, Avrupa’nın hemen hemen her ülkesinde entelektüel kesim; gelişmenin ve mutluluğun yolu olarak; tek, birleşmiş ve güçlü millet tezini gündemde tutmuş, toplumların milletler halinde yapılanmasının baskıcı yönetimlerin sonunu getireceği ve milletlerarası ilişkilerde istikrar sağlayacağını savunmuştur. Bu sıralarda, kültürel hayatta, milli dillere verilen önem, halk şarkılarının popülerliği, milletlerin geçmişine yönelik çalışmalar devamlı gündemdedir. Milli aristokrasi ve orta sınıflarda çok tutulan bu görüş ve çalışmaları halka ulaştırma düşüncesi halkçılık akımına yol açmış; birçok ülkede halk okulları oluşturularak, milli efsaneler, destanlar ve şiirlerle dolu eğitim programları uygulanmıştır (Öğün, 2000: 32–33).

Milliyetçi düşünceye hız kazandıran bir başka gelişmenin de, Avrupa’da halk egemenliği düşüncesinin giderek güçlenmesinin olduğu söylenebilir. XVIII. yüzyıldan itibaren popülerleşen; soyluların egemenliğine karşı çıkan yaklaşımlar milliyetçi akım ve düşünce için de kendine yer bulmuş, liberalizm ve milliyetçiliğin bu buluşması milliyetçi ideolojinin temel kriterlerinden olan milli egemenlik ilkesine kaynaklık etmiştir. Bu noktada, Avrupa’da, on dokuzuncu yüzyılda yoğunlaşan ve ilk milliyetçi hareketler olarak görülen; krallık ya da imparatorluklara karşı bağımsızlık amaçlı baş kaldırırlarda; en az milli his ve gurur kadar demokratik talep ve ideallerin de etkili olduğu belirtilmelidir. Ayrıca, milliyetçiliğin, başta ulus olmak üzere, demokrasinin siyasi birimlerini temin etmiş olan tarihsel güç oluşu da son derece önemlidir. Bu bakımlardan, liberal düşüncenin kaynaklık ettiği, egemenliğin milletle buluşması sürecinde milliyetçiliğin etkinlik kazanması önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir (Nodia, 1998: 105, 106; Anderson, 1995: 97–99).

3. MİLLİYETÇİ İDEOLOJİDE TEMEL ESASLAR

Milliyetçi ideolojinin temel esasları toplumsal, siyasi ve ekonomik kategorilerde ifade edilebilir:

Her şeyden önce milliyetçiliğin bireylerin ancak bir ulus içinde yaşayarak gerçek özgürlüğe ve mutluluğa ulaşabilecekleri esasına dayandığı belirtilmelidir (Smith, 2001: 57–58). Başka bir ifadeyle, milliyetçi ideolojinin mihenk noktası “ulus”tur. Bu ideolojide ulus sosyal ve siyasi örgütlenmenin kalbine yerleştirilmiştir. Modern toplumların varlığı ve gelişmesi için büyük önem taşıyan gerek

³ Çekirdek etni toplumlarda, nüfus tabakalarının içine sızmış, demografik olarak baskın, ülke coğrafyasının hemen tamamında görülebilen, geçmişten bugüne merkezi siyasal eliti içinden çıkaran ve kurucu unsur pozisyonunda olan topluluk (etno-merkez) olarak ifade edilebilir (Smith, 2002a: 183).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 12

Mayıs – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

toplumsal homojenlik ve dolayısıyla bütünleşmenin, gerekse siyasal (politik ve yasal) bütünlüğün ancak ve ancak ulus temelli bir yapılanma ile sağlanacağı düşünülmektedir. Yine, milliyetçilere göre mutluluğun anahtarları olarak görülen sağduyu ve hukuk bir birikim olarak sadece ulusta mevcuttur ve bu husus refah ve mutluluk hedefleri için dikkate alınması gereken başlıca konulardandır (Smith, 2002a: 174; Çeçen, 2003: 42).

Milliyetçi ideolojide, siyasi manada altı çizilmesi gereken iki esastan bahsedilebilir: Birincisi, siyasi egemenliğin sahibi ve kaynağı olarak ulusun kabul edilmesiyle, siyasal sistemin meşruiyet zeminini ulusun teşkil etmekte oluşudur. Ulusun sahibi ve kaynağı olduğu en yüksek otoriteyi içeren egemenlik ise bölünmez bir bütün olarak formüle edilmiştir. (Pierson, 2000: 113). İkincisi de; sınırlarını milletin yaşadığı coğrafyanın belirlediği, milli kimliğin biçimlendirdiği ve egemenliğin ulusta olduğu devlet anlayışının (ulus-devlet) varlığıdır. Kısacası, toplumsal sistemi ulus üzerine inşa eden bu ideoloji de siyasi ve idari yapılanma da buna göre dizayn edilmiştir. Buna göre; ulus, egemenliğin tek sahibi ve kaynağıdır. Bir ülkede tek bir ulus ve milli kimlik olmalıdır ve milletin egemenlik gücünü kullanan siyasi yapı da, ülke sınırları dâhilinde tartışılmaz etkinlikte nihai tek bir otoriteden teşkil edilmelidir (İzzet, 1969: 30; Ögün, 2000: 18, 20).

İdeolojinin kültürel boyutunun ise daha çok “ulus” un kriterleri ile ilgili olduğu, bu kriterlerin de toplumsal homojenliğin ancak milletin ortak değerleri ile sağlanabileceği düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu ortak değer noktaları daha çok çekirdek etninin dili tarihi ve kültüründen kaynaklanan objektif unsurlar olmakla birlikte, kader ve amaç birliği gibi subjektif unsurlar da söz konusudur (Smith, 2002a: 275; Hocaoglu, 2003: 48). Tüm bunlardan ötürü, milli kültür çalışmaları ve bir milli kimliğe ulaşma milliyetçi hareket ve politikaların önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Milliyetçiliğe göre, milli kimlik, diğer kimliklerin temelini oluşturan onlardan daha üst bir kimliktir. Milliyetçiliğin bütüncül yaklaşımı ülkedeki etnik, coğrafi ayrılıkları, oluşmuş veya oluşmaya müsait ekonomik veya tarihi kaynaklı bölgeselleşmeleri ortadan kaldırma, homojenize etme amacını güder. Hedeflenen coğrafi, kültürel ve siyasi anlamda türdeş bir yapı oluşturmaktır. Bu doğrultuda, çekirdek etninin kültürel değerlerinin uluslaşma sürecinde ön plana çıkarılarak tüm topluma ve ülkeye ortak bir kimlik kazandırma amacı büyük önem kazanmaktadır.

İdeolojinin ekonomik boyutuna ise milli ekonomi düşüncesi damgasını vurmaktadır. Bu noktada milliyetçi ideoloji de; kendi ekonomik kaynaklarına sahip olabilmenin –ki bu dikkat edilirse coğrafi bütünlüğe ve ulusal egemenliği de işaret eder- önemli bir ulus olma kriteri olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla, milliyetçilikte ulusun ekonomik gelişmesini esas alan, milli kaynaklara ve pazara yön verebilen bir devlet anlayışı da söz konusudur ki bu durumun devletin egemenliğini koruma veya arttırmayla da alakalı bir gelişme olduğu söylenebilir (Ögün, 2000: 43–46; Hobsbawm, 1995: 41–49). Ekonomik manada milliyetçi ideoloji, serbest ekonomiye kapıları kapatmayan ancak devlet ve ekonomiyi birbirine bağlı gören bir ideoloji görünümündedir. Buna göre; milli kaynaklara tam olarak hâkim olma, bunları en verimli şekilde kullanma, milli rekabet gücünü arttıracak politikaları geliştirme gibi hususlarda devlet de önemli rol oynayacak bir kurumdur (Ögün, 2000: 43–46; Yetkin, 2003: 45).

SONUÇ: KÜRESELLEŞME ŞARTLARINDA MİLLİYETÇİLİK

Son çeyrek asırdaki gelişmeler milliyetçiliğin ideoloji ve hareket olarak varlığını güçlü bir şekilde devam ettirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, büyük değişiklikler yaşanan toplumsal ve siyasi hayatı en iyi organize edebilecek uygulamalar olarak yine milliyetçi esaslardan kaynaklanan kurumların ön plana çıkmakta oluşu önemlidir.

Bu sonuca yol açan başlıca faktör; moderniteden farklı olduğu genel kabul gören yeni toplumsal şartlardaki yapılanmanın da sanayi çağının toplum biçimi olan ulusun içerik değiştirilmesiyle kurumsallaşmakta oluşudur. Küreselleşme olarak nitelendirilen hızlı ve kapsamlı tüm değişikliklere rağmen ulusun yerini alacak bir meşruiyet zemini belirmemiştir. Günümüzde zihinlerde üst kimlik olarak ulus dışında çağrışım yapan bir kavram olmadığı gibi ulus; bütün ideolojiler için politik teorinin temel birimi olmaya devam etmektedir (Falk, 2002: 68). Ulus, hala insanlara bir aidiyet ve kimlik vermenin yanı sıra, hayatımızın her anına damgasını vuran; hayatı anlamlandırma, kalkınma, gelişme ve refahı motive etme işlevlerini yerine getirebilen temel kolektif siyasi kimliktir (Bostancı, 2003: 7, 8). İlaveten küreselleşmeyle sayıları devamlı artan ulus-üstü yapılanmalar ve uluslararası yönetim mekanizmalarının da meşruiyet temeli ulus olmakta, ulus temelli kurulan bölgesel oluşumlar ulus-devletlerin sağladığı meşruiyetle kurumsallaşmaktadır (Hirst ve Thompson, 2003: 204, 225; Şahin, 2007: 250,251).

Ulus-devlet siyasi yapılanma biçimi de yeniden yapılanıp yeni roller kazanmaktadır. Ulus-devletin yeniden şekillenmesinde başlıca faktörler olarak değişen egemenlik ve kimlik anlayışları dikkat çekmektedir. Özellikle 1980 sonrası kendini hissettiren küresel ölçekteki ekonomik ve siyasi değişikliklerin etkisiyle klasikleşmiş mutlak egemenliğe ve kamusal alandaki totaliterliğe dayalı yapılanmanın yerini ulusüstü ve ulusaltı düzeyde egemenliği paylaşan, farklılıklara açık kamusal alanı olan, minimal devlet anlayışına dayalı ulus devletler almaktadır. Küreselleşmeyle “alansallığa ve bütünselliğe” dayalı milli kimlik anlayışının değiştiği söylenebilir. Kültürel ve sosyal farklılıklara sabitlik getirmek isteyen klasik homojenleştirici ulus anlayışının yerini kendi içerisindeki heterojenlikle homojenliğe ulaşmak isteyen bir ulus anlayışı almaktadır (Keyman, 2000: 30; Giddens, 2000: 146-148).

Son on sene zarfında görülmüştür ki, küreselleşmeye yönelik refah ve küresel medeniyet öngörüsüyle bunu piyasa ekonomisinin sağlayacağı şeklindeki izah çabalarına olan ilgi devamlı azalırken milliyetçi ekonomik uygulamalara doğru bir yöneliş söz konusudur. Büyük iş çevrelerinden birkaç kişi dışında dünyanın ulus-devletlerin yok olup gideceği, yerlerini vatansız çok uluslu şirketlere bırakacağı, dünyanın tek bir pazara dönüşeceği fikrinden bahseden pek kalmamıştır. Paralel olarak ekonomide liberalizme dayalı aşırılıkların törpülenmesi çareleri aranırken milliyetçi kaygıları içeren korumacı yaklaşım ve esaslar gündeme oturmaktadır. Özellikle art arda yaşanan sıcak para krizlerinin büyük etkisiyle “Yeni Washington Konsensüsü” olarak keynezyen tedbirlerin de yer aldığı ekonomik politikalar uygulamaya sokulmaktadır (Şahin, 2002). Tüm bunların yanı sıra liberalizmin bayraktarı olan ülkelerin ekonomik milliyetçilikten zaten hiç vazgeçmemiş oluşları da milliyetçiliğin bugünü noktasında önemli bir veridir. Son çeyrek asra bakıldığında ABD, Kanada, Avustralya ve AB ülkeleri, tarım sübvansiyonlarını, anti-damping uygulamalarını, gümrük tarifeleri ve kotaları en çok kullanan ülkelerdir (Orhan, 2003: 21).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 12

Mayıs – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Küreselleşmeyle milliyetçiliğin çok eski devirlerden beri var olan biçiminin; yani his ve tutum manasındaki milliyetçiliğin de giderek güçlendiği görülmektedir. Küreselleşmenin adaletsiz seyri, sürecin bir hegemonya doğurmuş oluşu, güney ülkelerinin denetlenen (edilgen) ülke konumundan çıkış yollarının kapatılmasına gösterdikleri ve giderek artan tepki, başta göç hareketlerinin yoğunlaşmasının toplumsal yapıda oluşturduğu tahribat gibi faktörler milliyetçiliği bir sığınma alanı haline getirmekte, küreselleşmeyi evrenselci eğilimler kadar milliyetçiliği de besleyen bir konjonktür görünümüne sokmaktadır (Smith, 2002b)

Son söz olarak bahsedilen siyasi ve toplumsal gelişmelerin ışığında milliyetçiliğin moderniteden farklı yeni bir toplumsal yapılanmanın belirmeye başladığı günümüz şartlarına hitap etmediği, dünyanın gidişatının ulus ölçekli yapılanmaların aşılması yönünde olduğu şeklindeki yaklaşımlara katılmanın mümkün olmadığı belirtilmelidir. Göstergeler milliyetçiliğin gerek ideolojik ve gerekse his ve tutumlar anlamında varlığını güçlü bir şekilde devam ettirdiğini işaret etmektedir. Kolektif kültürel kimlik, kolektif irade ve milli sınırlar doktrini gibi milliyetçi esasların klasikleşmiş biçimleri küreselleşme şartlarında kaybolmayıp değişmekte, milli egemenlik ve kimlik gibi temel unsurlar ekseninde bu prensipler yeniden biçimlenirken, ekonomi politikaları tıpkı bu güne kadar olduğu gibi milli çıkarlar ekseninde tesis edilip uygulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- ANDERSON, Benedict (1995), *Hayali Cemaatler*, Çev: İskender Savaşır, İkinci Baskı, Metis Yayınları, İstanbul.
- BOSTANCI, M. Naci (2003), "Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik", *Türkiye Günlüğü*, Sayı 75, s. 5-33.
- COŞKUN, İsmail (1997), *Modern Devletin Doğuşu*, Der Yayınları, İstanbul.
- ÇEÇEN, Anıl (2003), "İmparatorluk Karşısında Milliyetçilik", 2023, , Sayı 23, Mart, s.40-44.
- ERAYDIN, Özlem (1998), "Dilin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü: Quebec Milliyetçilik Hareketi", *Uluslar arası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar*, Derleyen: SÖNMEZOĞLU, Faruk, Der Yayınları, s. 259-265.
- ERÖZDEN, Ozan (1997), *Ulus-Devlet*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- FALK, Richard (2002), *Yırtıcı Küreselleşme*, Çev: Ali Çaksu, 2. Basım, Küre Yayınları, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (2000), *Üçüncü Yol*, Çev: Mehmet Özyay, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- GIDDENS, Anthony (1985), *The Nation- State and Violence*, Polity Press, Cambridge.
- GIDDENS, Anthony ve Christopher Pierson (2001), *Modernliği Anlamlandırma*, Çev: Serhat Uyurkulak ve Murat Sağlam, Alfa Yayınları, İstanbul.
- HABERMAS, Jürgen (2002), *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, Çev: İlknur Aka, 2. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- HEKİMOĞLU, H. Birsen (1989), "Modernleşme ve Siyasal İstikrarsızlık", *Toplum ve Bilim*, Sayı 46-47, s. 131-142.
- HIRST, Paul ve Grahame Thompson (2003), *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Dost Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.
- HOBSBAWM, Eric J. (1995), *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, Çev: Osman Akınhay, 2.Basım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- HOCANOĞLU, Durmuş (2003), "Saldırgan Küreselleşme Çağı ve Yeni Milliyetçilik", 2023, Sayı 24, Nisan, s. 45-55.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 12

Mayıs – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- HUNTINGTON, Samuel P. (1966), “Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma”, Çev: Ergun Özbudun, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22-23, 1-4. s. 55-107.
- İZZET, Mehmet (1969), *Milliyet Nazariyeleri ve Milli Hayat*, 2. Baskı, Ötüken Yayınevi, İstanbul.
- KEYMAN, E. Fuat (2000), “Globalleşme Söylemleri ve Kimlik Talepleri: Türban Sorununu Anlamak”, *Global-Yerel Eksende Türkiye*, Derleyenler: KEYMAN E. Fuat ve Ali Yaşar Sarıbay, Alfa Yayınları, s. 17-39.
- NODİA, Ghia (1998), “Milliyetçilik ve Demokrasi”, *Türkiye Günlüğü*, Çev: Eralp Yalçın, Sayı 50, Mart-Nisan, s. 102-117.
- OPPENHEIMER, Franz (1997), *Devlet*, Çev: Alâeddin Şenel ve Yavuz Sabuncu, Engin Yayıncılık, İstanbul.
- ORHAN, Mehmet (2003), “Ekonomik Küreselleşme”, *Akademik Araştırmalar*, Yıl 4, Sayı 15, s. 17-25.
- ÖĞÜN, S. Seyfi (2000), *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında MİLLİYETÇİLİK*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- PIERSON, Christopher (2000), *Modern Devlet*, Çev: Dilek Hattatoğlu, Çiviyazıları / Kamera Yayıncılık, İstanbul.
- SMİTH, Anthony D. (2002a), *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev: Derya Kömürcü, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- SMİTH, Anthony D. (2002b), *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, Çev: Derya Kömürcü, Everest Yayınları, İstanbul.
- SMİTH, Anthony D. (2001), “Milliyetçilik ve Tarihçiler”, Çev: İsmail Türkmen, *Tartışılan Sınırlar Değişen Milliyetçilik*, Der: ARMAĞAN Mustafa, Şehir, s. 31-63.
- ŞAHİN, Mehmet (2002), “Washington Konsensüsü’nden Yeni Washington Konsensüsü’ne: IMF ve Dünya Bankası Değişiyor mu?”, <http://66.102.9.104/search?q=cache:nWFTNjwOHPoJ:www.ir.metu.edu.tr/conf2002/papers/sahin1.pdf+washington+konsens%C3%BCs%C3%BC&hl=tr>, 16.12.2002
- ŞAHİN, Köksal (2007), *Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlet*, İlgı Yayınları, İstanbul.
- YETKİN, Çetin (2003), “Kapitalist ve Marksist Batılı Düşünce Biçimleri Karşısında Türk Ulusalılığı”, 2023, Sayı 23, Mart, s. 44-52.
- TİMUR, Feridun (2002), “Romantik Milliyetçilik: Modernist Evrenselciliğe ve Tekbiçimliliğe Karşı Meydan Okuma”, *Türkiye ve Siyaset*, Sayı 6, Ocak-Şubat, s. 73-82.